

Tevhid-i Tedrisat Kanunu Sürecinde Eğitimde Yaşanan Değişim ve Dönüşümün İncelenmesi

Mehmet Yelaldı

Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen

mehmetyelaldi@hotmail.com, ORCID:0009-0009-4547-6532

Özet

Eğitim, fertlerin kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Öğretim ise yaşantılar yoluyla meydana gelen kalıcı izli davranış değişikliğidir. Türklerde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ilk kurum ailedir. Eğitimin ilk basamağı olan aile kurumu gerekli olan edep ve terbiyeyi Türk evladına vermekte en büyük sorumluluğu üzerine almıştır. İslamiyet öncesi Türk eğitim tarihi incelendiğinde eğitim insanların yaşam biçimlerine göre şekillenmiştir. XIX. asırda çeşitli alanlarda batılılaşma faaliyetleri yürütülse de batıya entegreli bir eğitim geliştirilemediği için eğitim hususunda başarı sağlanamamış, eğitim hususundaki ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla batıdan uzman getirme yolunu seçmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'dan devraldığı eğitim modelinde, farklı bireyler yetiştiren, farklı eğitim yönteminin uygulandığı bir sistem hakimdi. Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk Batı ile olan etkileşimi sağlamak amacıyla birtakım girişimlerde bulunmuş, eğitimin her aşamasında değişikliklere başvurmuştur. Yeni eğitim sistemi ise milli karakterde bir eğitim modelini inşa etmek istiyordu. Yapılacak olan yeniliklerin halk üzerinde etki bırakabilmesi için mevcut bütün eğitim sistemlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi gerekiyordu. Bundan dolayı 3 Mart 1924'te eğitim ve öğretimde birliği esas alan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Kanun

içeriğinde mahalle mektepleri ve medreselerin ilga edilmesine yönelik herhangi bir madde yer almamaktaydı. Bu kanun, Türkiye'deki bütün eğitim ve öğretim kurumlarını tek bir merkezde topluyordu.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Cumhuriyet, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Eğitim

Investigation of the Change and Transformation in Education in the Process of the Law of Tawhid-i Tedrisat

Abstract

Education is the process of creating behavioral changes through the individuals' own lives. Teaching, on the other hand, is a permanent change in behavior that occurs through experiences. The family is the first institution where education and training activities are carried out in Turks. The family institution, which is the first step of education, has taken on the greatest responsibility in giving the necessary decency and decency to the Turkish child. When the history of Turkish education before Islam is examined, education has been shaped according to people's lifestyles. XIX. although westernization activities were carried out in various fields in the century, success could not be achieved in terms of education because an integrated education could not be developed in the west, and in order to meet its educational needs, it chose the path of bringing experts from the west. In the educational model that the Republic of Turkey inherited from the Ottoman Empire, a system was dominant that raised different individuals and applied different educational methods. With the collapse of the Ottoman Empire and the establishment of the Republic of Turkey, Mustafa Kemal Atatürk made a number of initiatives to ensure interaction with the West and applied changes at every stage of education. The new education system, on the other hand, wanted to build an educational model of a national character. In order for the innovations to be made to have an impact on the public, all existing education systems had to be united under one roof. Therefore, on March 3, 1924, the Law of Tawhid-i Tedrisat, based on unity in education and training, was adopted. There were no articles in the content of the law regarding the abolition of neighborhood schools and madrasas. This law brought together all educational and educational institutions in Turkey into a single center.

Key Words: Tanzimat, Republic, Tevhid-i Tedrisat Law, Education

Giriş

Türklerde en eski tarihlerden bu yana eğitime özel bir önem atfedilmektedir. En eski çağlardan bu yana çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak farklı eğitim metotları denenmiştir. Türklerde eğitime bu kadar önem verilmesinin sebepleri altında, günlük yaşamda gerek birey olarak gerekse kendi devletine karşı bir vazife olarak algılanmasından ileri gelmektedir.

Bizler birey olarak kendimizi geliştirirken, toplum ve devlet nazarında da nitelikli iş gücü potansiyelini oluşturmayı hedefleriz. Bu hedeflere ulaşabilme gayesiyle her Türk genci okul sıralarından geçer, belirli talim ve terbiyeyi edindikten sonra bu nitelikleri uygulama ve hayata geçirme safhasına erişiriz.

Türk eğitim geleneğine göre eğitim ailede başlar, okulda devam eder ve sahip olduğumuz çevre ekseninde gelişme gösterir. İlk Türkler Uygurlara kadar ki süreçte göçebe bir hayat tarzını tercih ettiği için eğitimler genel itibariyle at üzerinde, obalarda, çadırlarda gerçekleştirilmiştir.

Uygurların yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte mimari anlamda da eğitim kurumları tesis edilmiş, Göktürkler gibi milli bir alfabe geliştirilmiş, okuma yazma seferberliği gerçekleştirilmiştir. İnsanlarımız duygu ve düşüncelerini dikilitaşlara, Bengü taşlara işlemişlerdir. Uygurlardan sonraki süreçte, İlk Müslüman Türk Devletleri olarak bilinen Karahanlı, Gazneli ve Selçuklu gibi Türk toplumlarında Asrı Saadet dönemi medrese usulü benimsenmiştir.

Dersler buralarda işlenmiş, devlet ve toplum için gerekli olan bürokrat, bilim ve sanat insanları buralarda yetişmiştir. Bu usulü Osmanlı Devleti de kurum ve kuruluşları ile devam ettirmiş, ilerde kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bürokrat ve devlet adamlarının yetişmesine olanak sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde özellikle XIX. asır itibariyle eğitim alanında batılılaşma girişimlerinde bulunulmuş, batıdan uzmanlar getirilerek her alanda modernleşme yoluna gidilmiştir. Bu mirası devralan Türkiye Cumhuriyeti, dönemin şartlarını da dikkate alarak, eğitimde harf inkılabı gibi birtakım köklü değişikliklerin yolunu tutmuştur. Böylece batıya entegreli bir eğitim reformu gerçekleştirilmek istenmiştir.

Atatürk Türkiye'sinden sonra da eğitimde farklı metot ve uygulamaların takip edildiği gözlemlenmektedir. Özellikle 1950, 1980 ve 2000 sonrası dönemlerde okulöncesinden

yükseköğretime kadarki kademelerde belirgin değişiklikler zuhura gelmiş, eğitim öğretimin süresinin miktarından sınav isimlerine varıncaya kadar eğitim sistemimizde birçok gelişmeler yaşanmıştır.

Türklerde Eğitim Geçmişi

Eğitim, fertlerin kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Öğretim ise yaşantılar yoluyla meydana gelen kalıcı izli davranış değişikliğidir. Türklerde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ilk kurum ailedir.

Eğitimin ilk basamağı olan aile kurumu gerekli olan edep ve terbiyeyi Türk evladına vermekte en büyük sorumluluğu üzerine almıştır. İslamiyet öncesi Türk eğitim tarihi incelendiğinde eğitim insanların yaşam biçimlerine göre şekillenmiştir. Ayrıca Türk çocuğu yaşam koşulları sebebiyle hızlı büyümek zorunda ve en önemli vazifesi ise nitelikli bir yetişkin olmaktır.

Töre eğitimde önemlidir ve ilk olarak anne-babaya karşı saygılı, itaatkar olunması gerektiği öğretilir. Hunlarda ve eski Türklerde Şaman ve Kamlar yaygın eğitimci olarak kabul görür. Göktürklerde de eğitim Hun eğitim sistemine benziyordu fakat geliştirmiş oldukları 38 harfli milli alfabe ile onlardan ayrılıyordu. Bilgi artık yazılı olarak aktarılmaktaydı. Uygurlar da yine kendilerine has milli bir alfabe geliştirmiş, matbaanın da kullanılmaya başlanmasıyla eğitime işlerlik kazandırılmıştır.¹

İskitlerden itibaren Türkler bilimsel ve edebi faaliyetlere önem vermiş, Alp Er Tunga, Şu, Ergenekon gibi destanlar kurgulamışlardır. Zamanla Türk devletlerinin sınırlarının genişlemesinin ve yerleşikliğinin bir sonucu olarak müesseseleşme yoluna gidilmiştir. Bu müesseseleşme çalışmalarının neticesinde özellikle Karahanlılar devri itibariyle eğitimlerin verildiği medreseler Türk dünyasında yaygınlık göstermeye başladı.

---

¹ Servet Hali-Selcan Rencüzoğulları, İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, C. 6, Sayı: 17, Yaz 2017, s. 427-432.

Karahanlılar devrinde Kutadgu Bilig, Divan-ı Lügatit Türk gibi İslami dönemin ilk edebi ürünleri yazıya geçirildi. Medrese usulünü miras alan ve bunu temellendiren Selçuklular zamanında eğitim Nizamiye Medreseleri aracılığıyla verilmekteydi. Bu medreselerde bilimde Arapça, edebiyatta ise Farsça hakimdi. Devletin bürokrasi dili de hakim olunan coğrafyanın da tesiri ile Fars diliydi.

Moğol istilaları sebebiyle Anadolu'ya akın eden Türkmenlerin kurmuş olduğu Osmanlı Devleti hakimiyeti boyunca da eğitimin temel dinamiğini medreseler oluşturmaktaydı. XVI. yüzyıldan sonra batıdaki gelişmelere ayak uyduramayan Osmanlı devleti zamanla bilimsel faaliyetlerde geride kalmıştır.

XIX. asırda çeşitli alanlarda batılılaşma faaliyetleri yürütülse de batıya entegreli bir eğitim geliştirilemediği için eğitim hususunda başarı sağlanamamış, eğitim hususundaki ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla batıdan uzman getirme yolunu seçmiştir.

Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Mustafa Kemal Batı ile olan etkileşimi sağlamak amacıyla birtakım girişimlerde bulunmuş, eğitimin her aşamasında değişikliklere başvurmuştur. Bunun da ilk ayağını harf devrimi alanında yapılan yenilikler oluşturmuştur.

Cumhuriyet'ten Önce Eğitim Faaliyetleri

Devlet-i Aliyye'nin duraklama ve gerileme sebeplerinden birisi de eğitim-öğretim alanındaki faaliyetlerin yetersiz kalması ve ihmal edilmiş olmasıdır. Avrupalı devletler, XVI. ve XVII. asırlarda matbaanın da tesiri ile bilimsel olarak gelişmeye ve ilerlemeye başlamış, eğitim öğretime önem atfetmiş, eğitimde büyük bir atılım sürecine girmişlerdir.

Osmanlı Devleti ise bu süreçte batıdaki gelişmelerin dışında kalarak batıda zuhur eden yeniliklere mesafeli kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu süreç içerisinde eğitim hususunda kötü bir mirası devralmıştır. Eğitim ve kültür sahasında birlik olmadığı gibi, okullaşma konusunda da sıkıntılar başgöstermiştir. Ayrıca bu dönemde okur yazarlık hususunda da belirgin problemler temayüz göstermiştir.

Yunan ordusunun Kütahya-Eskişehir hudutlarına yönelik saldırı planları içerisine girdiği günlerde 16 Temmuz 1921 tarihinde, Ankara'da Maarif Kongresi tertip edilmiştir. Ülkemizin zor zamanlar

yaşadığı bu süreçte Mustafa Kemal kongrenin tehir edilmesine rıza göstermemiş, milli ve muasır bir eğitimin temellerinin atılması noktasında şu ifadeleri dile getirmiştir: “Şimdiye kadar izlenen öğretim ve eğitim yöntemlerinin, milletimizin gerileme tarihinde, en önemli etken olduğu kanısındayım...”

Ayrıca Mustafa Kemal Türk milletinin karakterine uygun bir eğitimin geliştirilmesine yönelik atılım yapılmasını vurgulamış, bu eğitimin de öğretmenler vasıtası ile gerçekleşebileceğini dile getirmiştir.²

Mustafa Kemal Atatürk eğitim alanında yabancı uzmanlardan da maksimum seviyede faydalanmak istemiştir. Yabancı uzmanlardan faydalanma hususunda Japonya ve Almanya birer numunedir. Osmanlı ve Çin’de ise bu yönde başarısızlık söz konusudur. Çiftçilik, posta, kimya, orman ve veterinerlik gibi birçok sahada yurt dışından gelen uzmanların görüşlerine başvurmuştur.³

Yine 2 Mart 1926’daki Maarif teşkilatı hakkındaki kanun taslağı kabul görünce laik eğitim öğretim sistemine uygun ilk ve orta öğretim eğitim programlarının esasları belirlenmiştir. Böylece eğitim daha modern bir hale getirilmiştir. Sonrasında ise milli ve laik eğitimi öngören eğitim sistemini yaygınlaştırmak gayesi ile ilkokul, ortaokul, lise, meslek ve yüksek öğretim kurumları tesis edildi. Ayrıca ilköğretim mecburi hale getirildi.⁴

Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Eğitim Alanında Getirdiği Yenilikler

Tanzimat öncesinde tüm orta ve yükseköğretimi icra eden kurumlar olarak değerlendirilen medreseler, Tanzimat’ın hemen akabinde idari alanda yaşanan aksaklıklar ve bilim seviyesinin

---

² Temuçin Faik Ertan, Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Kitabevi, Ankara 2020, s. 184,185.

³ Mustafa Ergün, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2021, s. 103-104.

⁴ İsmail Güven, Türk Eğitim Tarihi, Naturel Yayınları, Ankara 2010, s. 212.

düşmesi gibi nedenlerden dolayı amacının dışına çıkmış, nitelikten yoksun kurumlar haline gelmiştir.

Avrupa ülkelerinde bilim gelişme gösterirken, ülkemizde eğitim-öğretim alanında aksaklıklar zahir etmiştir. Ülkemizdeki eğitim sistemi batı ile entegreli bir şekilde ilerleyememiştir. Osmanlı Devleti batıdan farklı alanlarda uzmanlar getirmiş ve beraberinde modern anlamda rüştiyeler, idadiler, sultaniler gibi yeni eğitim kurumları tesis edilmiştir.

Vakıf müesseseleri olarak nitelendirilen medreselerden devlet desteği çekilmiş, ancak tamamen kapatılmamışlardı. Böylece eğitimde ikililikler ve çatışmalar zuhura gelmişti. Bir taraftan da yabancı okullar, misyoner okulları ve azınlık okulları ülkede faaliyet alanı bulmuştu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'dan devraldığı eğitim modelinde, farklı bireyler yetiştiren, farklı eğitim yönteminin uygulandığı bir sistem hakimdi. Yeni eğitim sistemi ise millî karakterde bir eğitim modelini inşa etmek istiyordu. Yapılacak olan yeniliklerin halk üzerinde etki bırakabilmesi için mevcut bütün eğitim sistemlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi gerekiyordu.

Bundan dolayı 3 Mart 1924'te eğitim ve öğretimde birliği esas alan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Kanun içeriğinde mahalle mektepleri ve medreselerin ilga edilmesine yönelik herhangi bir madde yer almamaktaydı. Bu kanun, Türkiye'deki bütün eğitim ve öğretim kurumlarını tek bir merkezde topluyordu.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun içermiş olduğu maddeleri uygulaması için Maarif Vekili Vasıf Bey görevlendirildi. Tevhid-i Tedrisat ile ilgili vermiş olduğu demecinde şu ifadelerle değinmiştir: "...Türkiye'de bundan sonra bir tek terbiye, bir tek mektep, bir tek tedris olacaktır..."⁵

Vasıf Bey sonrasında yayımladığı bir genelge ile mahalle mektepleri ve medreseleri ortadan kaldırdı. Medreselerin inkıza uğramasıyla birlikte dini tedrisatta bir boşluk meydana geldi. Bu boşluğu gidermek gayesi ile lisansüstü seviyede eğitim veren Süleymaniye Medresesi yerine 1924'te Darülfünun'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi kuruldu. Öğrenci sayısında azalmaların olması sebebiyle yine 1924 senesinde yapılan Üniversite Reformu kapsamında İslam Tetkikleri Enstitüsü tesis edildi.

---

⁵ a.g.e., Atatürk Devri Türk Eğitimi, s.42.

İmam ve hatim yetiştirme gayesi ile 1923 senesinde ülkemizin farklı coğrafyalarında 29 imam hatip okulu açıldı. Zamanla bu okulların sayısı ikiye düştü ve sonrasında tamamen kapatıldı. 1930 senesinde ise din dersleri tamamen müfredattan çıkarıldı. Buna gerekçe olarak Türkiye’de sadece Müslümanların eğitim görmediği farklı din ve uyruktan insanların bulunduğu gösterildi. Diğer taraftan azınlık ve misyoner okulları da ülkemiz için büyük bir sorun teşkil etmekteydi.

Lozan Antlaşması belli şartlar çerçevesinde bu okulların ülkemizde faaliyet göstermesine müsaade etmişti. Belirlenen kurallara göre eğitim vermeyen okullar kapatılmıştı. Batılılaşma ile birlikte ülkemizde ilerleme kaydeden ve güçlenen modern kurumlar, geleneksel kurumlara son vermiş, beraberinde medreseler de tarihe karışmıştır.⁶

XX. asırda Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonraki süreçte tesis edilen okullar, Osmanlı Devleti’nin kurmuş olduğu geleneksel tipteki okullardan tamamen farklıdır. Atatürk’ün kurmuş olduğu okulların temel amacı laik esaslar içeren bir eğitim modelini uygulamaya koymasındır.

Atatürk’ün kurmuş olduğu okullar, merkeziyetçi bir yapıya sahiptir ve MEB’e (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlıdır. Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde devlete kalifiyeli çalışan yetiştirmek gayesi ile mesleki ve teknik öğretim okulları açılmıştır. Bu okulları Endüstri ve küçük sanatlar, ev ekonomisi, kadın sanatları, ticaret, öğretmenlik, dini personel, sağlık, tarım, hayvancılık şeklinde sınıflandırabiliriz.⁷

Okullaşma sahasında yapılan çalışmaların hemen akabinde okullarda kullanılacak dilin ne olması gerektiği sorunu ortaya çıktı.

Türkler tarih boyunca Türk eğitim sistemi dahilinde Göktürk, Uygur, Arap ve Kiril alfabelerini kullandılar. Arap kökenli alfabenin okuma ve yazmada doğurduğu güçlükler yeni Türk devletini alfabe arayışına itti. Okuma yazma bilenlerin sayısındaki azlık, daha II. Meşrutiyet devrinde İttihatçı zümreyi dahi rahatsız etmişti.

Atatürk, Meşrutiyet ortamının ideolojik havasından etkilenmiş ve sonrasında Mazhar Müfit Kansu Bey’e Latin alfabesinin Türk eğitim sistemi için uygun olabileceğini izah etmiştir. Sonrasında

---

⁶ a.g.e., Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarih, s. 185-189.

⁷ Kemal Aytaç, Türkiye’de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi, s. 242-246. (Eser, Frankfurt’taki Uluslararası Alman Pedagojik Araştırma Enstitüsü’nde verilmiş olan konferansın Türkçe çevirisidir.)

İzmir İktisat Kongresi'nde biraraya gelen vekiller ve Mustafa Kemal, Misak-ı İktisadi'de bir okuma bayramından söz etmişler ve bu konuda birtakım düzenlemelere gidileceğinin haberini vermişlerdir.

Türk dili için Arap harflerinin yetersizliğine ve tekrardan reforme edilmesine yönelik ilk ifadeler 1862-1863 yıllarında Münif Paşa, Azerbaycanlı Ahundzade Feth-i Ali ve İranlı Mirza Melkum Han'dır.⁸

Türkiye'nin muasır devletler seviyesine ulaştırılması için yapılan en keskin girişimlerden birisi de 20 Mayıs 1928 tarihinde uluslararası rakamların kabulüyle atılmış ve sonrasında Atatürk'ü de girişimleri doğrultusunda Türk Alfabesi'nin oluşturulması noktasında bir heyet kurulmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde Arap harfleri yerine Latin harfleri ile okuma yazma öğreten okullar açılmış, Batı'ya entegreli bir eğitim modeli geliştirilmiştir.⁹

Cumhuriyet Sonrasında Eğitim Faaliyetleri

Bazı tarihçiler tarafından Sıbyan Mektepleri okulöncesi eğitimin bir basamağı olarak görülse de aslında XX. asra gelinceye kadar okulöncesi eğitim veren bir kuruma rastlanmamaktadır. Türkiye'de okulöncesi eğitim kurumlarının Müslüman kitle arasında yaygınlık göstermesi 1910 yılından sonrasına tarihlendirilmektedir.

Özel bir mahiyet taşıyan bu kurumlar, "Çocuk Bahçesi", "Kindergarten", "Valide Mektebi" gibi isimler taşımaktaydı. Ayrıca bu okulların öğretim malzemeleri de yurtdışından sağlanmaktaydı. 4-6 yaş grubu öğrencilerin eğitim gördüğü bu sistemde öğrenim süresi iki yıldır. 1914 senesine gelindiğinde, Türkiye'de ilk resmi okulöncesi eğitim kurumları açıldı. Açılan bu okullara öğretmen yetiştirmek gayesi ile "Ana Muallime Mektebi" açıldı.

---

⁸ a.g.e., Atatürk Devri Türk Eğitimi, s. 81.

⁹ a.g.e., Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarih, s. 187-188.

Ülkemizde açılan okulöncesi kurumları sistem itibariyle İsviçre modeli esas alınarak gelişme göstermiştir. 1915 senesinde Ana Mektepleri Nizamnamesi yayımlandı. Bu nizamname içerik olarak anaokulu açmanın şartlarını, anaokullarında eğitim görebilmek için yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri kapsamaktaydı.

Ortaöğretim alanında gerçekleştirilen faaliyetlere bakıldığı zaman, ortaöğretim kurumları, ilköğretime bağlı olarak en az dört yıllık öğretim kurumlarından (liseler) meydana gelmekteydi. Bu okullar genel liseler, mesleki ve mesleki teknik liseler olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirilmekteydi.

1926 yılında çıkarılan bir anayasa ile ortaöğretim okullarının süresi üç yıla çıkarılmıştır. 1950 sonrası birtakım girişimler sonucunda bu liselerdeki eğitim süresi dört yıla çıkarılmış, 1955 senesinde tekrardan üç yıla indirilmiştir.¹⁰

Cumhuriyet'ten Sonra Yaygın Eğitim Faaliyetleri

Halka yönelik eğitim öğretim politikaları Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce başlamış ve farklı alanlarda Osmanlı Devleti'nde de uygulanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte, yeni alfabenin halka indirgenmesi ve öğretilmesi gerekliliği zuhur etmiştir.

1 Kasım 1928 tarihinde böylece Latin Alfabesi kabul edilmiş, sonrasında halkı okuryazar yapmak gayesi ile Millet mektepleri kurulmuş ve ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır. Latin Alfabesi'nin akabinde Bakanlar Kurulu, 11 Kasım 1928'de Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in hazırlamış olduğu "Millet Mektepleri Talimatnamesi"ni kabul etmiş ve bu talimatname resmi gazetede yayımlandıktan sonra uygulamaya koyulmuştur.

Millet Mektepleri talimatnamesine göre, iller ilçeler, bucaklar ve köyler esas alınarak iki derslik açılmıştır. Birinci dersliğin amacı alfabe öğretmek diğer dersliğin amacı ise okuma-yazma

---

¹⁰ a.g.e. Türk Eğitim Tarihi, s. 213-217.

öğrenmiş olan halkın hayatını idame ettirebilmesi ve vatandaşlığa dair bilgilerin verilmesi için “iyi vatandaş, iyi insan” sloganı ile eğitimler verilmiştir.¹¹

Ayrıca ulusal bir tarih anlayışının temellendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için Mustafa Kemal Atatürk tarafından birtakım çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde 16-45 yaş aralığındaki halk için eğitici kurslar düzenlendi.

Halka verilen bu eğitim hizmetleri kapsamında özellikle sağlık ve yurt bilgisi derslerine ehemmiyet gösterildi. Halk okuma odalarında ise okuma alışkanlığının kazandırılması hedeflendi. 1926 senesinden itibaren kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim görebileceği karma eğitim sistemi kabul edildi.¹²

Ayrıca millet mektepleri sadece okuma yazma öğretmekle yetinmemiş, insanlara hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerekli temel bilgileri de verme sorumluluğunu da üstlenmiştir. Sabit ve gezici A ve B dershanelerinin yanı sıra Halk Okuma Odaları ve Köy Yatı Dershaneleri de tesis edilmiş, bu işle görevlendirilmiştir.¹³

1931 senesine gelindiğinde Türk Ocaklarının, Türk Halk Bilgisi Derneği’nin ve Muallim Birliklerinin kendilerini feshetmelerinden sonra uzun uğraş ve araştırmalar sonucunda 19 Şubat 1932 tarihinde eş zamanlı olarak Bursa, Afyon, Ankara gibi şehirlerde 14 tane Halk Evleri açıldı. 1938 yılına gelindiğinde ise bu sayı 209’a ulaştı. Halk evleri CHP tarafından kuruluyor ve memur, halk kesiminden istisnasız herkese açık tutuluyordu. Halkevlerinde spordan günlük yaşama dair bütün eğitim ve uygulamalara yer verilmekteydi.¹⁴

Osmanlı Devleti birçok ulusu bünyesinde barındırdığı için milli bir tarihten söz etmek mümkün değildi. Osmanlı tarih eğitiminde temel olarak İslam tarihi ve hanedanların tarihine dayalı olan bir tarih eğitimi mevcuttu. Hâlbuki İslam Öncesi Türk Tarihi Asya’da gelişmiş bir uygarlık tarihini barındırmaktaydı.

---

¹¹ Haluk Selvi, Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017, s. 192-193.

¹² a.g.e., Türk Eğitim Tarihi, s. 213.

¹³ a.g.e., Atatürk Devri Türk Eğitimi, s. 97.

¹⁴ a.g.e., Atatürk Devri Türk Eğitimi, s. 144-145.

Bunu fark eden farklı dillerde yazılan kaynakları müşahede eden Mustafa Kemal Türk Tarihi'nin sistematik bir şekilde verilebilmesi için 12 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulması için büyük bir çaba sarf etti. 1935 senesinde Türk Tarih Kurumu adını alan bu cemiyet, ulusal tarih anlayışını geliştirmeyi ve Türk milletinde milli bilince katkı sağlamayı hedefliyordu.

Milli kültür ve benliğin gelişimine etki eden diğer bir unsur ise dildir. Dil, geçmişten geleceğe insanlar arasındaki etkileşimdeki en büyük köprü vazifesini görür. Bizler duygu ve düşüncelerimizi, faaliyetlerimizi gelecek kuşaklara dil vasıtası ile aktarıyoruz. Yalın, herkesin kolay anlaşabileceği bir dil için dilin yalın hale gelmesi gerekmektedir.

Osmanlı eğitim sisteminde Arapça, Farsça ve sonrasında Fransızca'nın da etkin olması ile birlikte Cumhuriyet Türkiye'sinde büyük bir dil karmaşası yaşanmıştır. Bu karmaşayı ortadan kaldırmak ve yalın, milli bir dilin hayat bulması için çalışmalar yapılmıştır. Mustafa Kemal'in liderliğini üstlendiği bu girişimlerin ilk ayağı, 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'dir.

Türk Dili'nin dünü ve yarını için, dil üzerindeki gelişmeleri belirlemek gayesi ile 26 Eylül 1936'da Dolmabahçe'de Birinci Dil Kurultayı toplanmıştır. 31 Ağustos 1936'da ismi Türk Dil Kurumu olan bu cemiyet Türkçeyi bir kültür ve sanat dili haline getirmeyi hedeflemiştir. Bütün bu gelişmelerin yanı sıra üniversite konusunda da birtakım gelişmeler de yaşanmıştır.

Darülfünun adı ile Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan bu yapı, İsviçre'den gelen Prof. Malche'nin raporları doğrultusunda 1933 Üniversite Reformu ile İstanbul Üniversitesi adını almıştır. Almanya'da Nazi baskından kaçıp Türkiye'ye gelen bilim insanları da bu oluşumun etrafında görevler almıştır.

İstanbul Üniversitesi ile sadece yetinmeyen Mustafa Kemal, 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü, sonrasında Ankara Üniversitesi'nin (1946) temellerini oluşturacak olan, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin (1935) kurulmasına ön ayak olmuştur. Mustafa Kemal'i eğitim öğretim faaliyetlerine çok önem verdiği için mirasının bir kısmını eğitim ve kültürel alanlarda hizmet veren Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih kurumuna bağışlamıştır.¹⁵

Cumhuriyet devrinde eğitim öğretim faaliyetlerinin yanı sıra güzel sanatlar alanında da olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Güzel sanatlara yönelik eğitim veren sanat okulları açılmış ve bu vazifeyi

---

¹⁵ a.g.e., Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, s. 343.

1932 senesinde açılan Halkevleri üstlenmiştir. Böylece toplumda müzik, resim gibi envai sanat dallarına ilgi oluşturmak hedeflenmiştir. Bu alanlarda önemli sanatçılar yetiştirilmiştir.¹⁶

Sonuç

XVIII. yüzyıldan itibaren yönünü batıya çeviren Osmanlı temelde askeri olmakla birlikte, eğitim, sağlık gibi birçok alanda yenileşme çabasına girmiştir. Bu çabanın neticesinde özellikle Avrupa'dan uzmanlar getirilmiş, eğitimde düzenleme yoluna gidilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik gücünü zamanla yitirmesi ve devletin yıkılış sürecine girmesi beraberinde birçok alanda gerilemeyi beraberinde getirmiştir. Osmanlı mekteplerinde yetişen genç Osmanlı aydınları ve Mustafa Kemal Atatürk Batı ülkelerinde, özellikle Fransa'daki eğitim sistemini ve bilim insanlarını yakından tanıma fırsatı bulmuş, batıdan ülkemize gelen uzmanlar yardımıyla eğitimde yeni sistemler, yaklaşımlar üretmeye çalışmışlardır.

Osmanlı eğitim sisteminin meydana getirdiği ikilikler ve batıyla etkileşimin tam olarak sağlanamaması, Atatürk Türkiye'sinde yapılacak olan reform ve inkılapların zorunluluğunu gözler önüne sermiştir.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmış, eğitimdeki ikiliklere son verilmiş, alfabe devrimi ile birlikte milli bir eğitim politikasının kapıları aralanmaya çalışılmıştır. Eğitim alanında yapılan reformlar, tek parti döneminden sonraki süreçte halkın okuma yazma alanında gelişim göstermesi için gerekli olan zemini hazırlamıştır.

DP döneminde yapılan girişimler sonucunda üniversitelerin yaygınlaştırılmaya çalışılması devlet için gerekli olan yeterli iş gücünün de temini anlamına gelmekteydi. 12 Eylül süreci ve sonrasında eğitimde milliyetçi politikalar izlenmiş, öğrencilere okutulacak olan ders programlarına dahi sirayet etmiştir.

---

¹⁶ a.g.e., Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarih, s. 188-191.

Sonuç itibariyle diyebiliriz ki çok uluslu devlet toplumundan ulus devlet toplumuna geçen Türkiye Cumhuriyeti, Kemalist ideoloji çerçevesinde Türk milli eğitimine Türkçü bir politika kazandırmış, yetişecek olan nesillere devletin bekası ve devamlılığı için büyük bir önem atfedilmiştir. Devletin kalkınması için eğitim ve sanayi politikaları birlikte değerlendirilmiştir.

Kaynakça

Esergöl Balcı, “Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarı Döneminde Türkiye’de Eğitim Politikaları”, İnsan&İnsan, Yıl/Year 8, Sayı/Issue 27, Kış/Winter 2021.

Feyzullah Ezer, “Menderes Dönemi Türkiye'nin Eğitim Politikaları (1950-1960)”, Turkish Studies - History, 15(1).

Gamze Ömürlüoğlu, “Ak Parti Döneminde Eğitim Sisteminin İdeolojik Temelleri”, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies), Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 12, Yıl/Year: 2020.

Haluk Selvi, Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.

İsmail Güven, Türk Eğitim Tarihi, Naturel Yayınları, Ankara 2010.

Kemal Aytaç, “Türkiye’de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi”.

Mustafa Ergün, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2021.

Özkan Öztürk, 1980 Sonrası Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.

Serkan Arslan, 1980 Sonrası Türkiye’de Eğitim ve Kalkınma Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi) Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli 2019.

Servet Hali-Selcan Rencüzoğulları, “İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, C. 6, Sayı: 17, Yaz 2017.

Temuçin Faik Ertan, Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Kitabevi, Ankara 2020.

Yahya Akyüz, Başlangıçtan 1993’e Türk Eğitim Tarihi, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1994.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu Sürecinde Eğitimde Yaşanan Değişim ve Dönüşümün İncelenmesi

Yaşar Baytal, “Demokrat Parti’nin Eğitim Politikalarında Din ve Dini Okullar”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, sayı: 66, Bahar 2020.

Zafer Tangülü, “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960)”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Bahar 2012, 10(2).